MUHAMED EL GAZALI

EJJUHEL - VELED

Ebu Hamid Muhammed El Gazali

EJJUHEL-VELED (MLADIĆU!)

بسم الله الرحمن الرحيم

pdf izdanje za vas pripremili:
www.bosnamuslimmedia.com
1429. hidž. god. / 2008. god.

Preveo sa arapskog: r. Husein Đozo

Izdavač: Tuzlansko muftijstvo

Naslov originala: EJJUHEL-VELED, Muhammed El Gazali

Prijevod sa arapskog: rahmetli h. Husein ef. Đozo

Izdavač: Tuzlansko muftijstvo

Za izdavača: Besim Čanić

Štampa: “GRIN” Gračanica

Prvobitni tekst prijevoda "Ejjuhel-veled", koji je sačinjen i objavljen prije blizu četiri decenije, za ovo izdanje je sravnjen sa kritičkim izdanjem originala, koji su priredili Abdul Malik Sulejmani, Omer Desuki i Muhamed Sadik Afifi ("Književne studije", treće izdanje, "Darul-Kišaf", Bejrut 1963). Mjestimične preinake i dopune rezultat su ovog usaglašavanja.

SADRŽAJ

UVOD

Neki mladić pohadao je duže vrijeme predavanja velikog islamskog učenjaka Ebu Hamid Muhamed ibn Muhamed el Gazalije i tako stekao solidno znanje i razvio potrebu i osjećanje za duhovnim vijednostima i vrlinama. Jednog dana, međutim, učenik je krenuo preispitivati i promišljati stečena znanja i na koncu dospio do zaključka: "Proučio sam gotovo sve znanosti i potrošio cvijet svoje mladosti učeći. Potrebno je sada da saznam koja će mi nauka najbolje koristiti za budućnost i život poslije smrti, a koja mi opet neće pružiti koristi pa da je ostavim, jer je Muhammed alejhisselam često govorio: "Bože, utječem se Tebi od znanja koje ne daje koristi!″ Konačno je odlučio da piše Imami Gazaliji i da od njega zatraži savjet. Obraćajući se svome učiteju, naglasio je da Gazalijina djela kao na primjer "Ihjau ulumid-din", sadrže odgovor na njegovo pitanje, ali on želi da mu Imam odgovori na nekoliko listova, kako bi to mogao uvijek imati uza se i ravnati se po tome cijelog života. Imam Gazalija je kao odgovor svome učeniku napisao:

RIZNICA SAVJETA

Poštovani mladiću! Znaj da se savjeti crpe iz riznice poslanstva Muhammeda alejhisselam. Bit će da si ti imao prilike upoznati savjete Božjeg Poslanika, pa ne znam što će ti onda moj savjet. Ako pak nisi, pitam te gdje si proveo tolike godine?

Pa ipak, slušaj: savjetujući svoj narod, rekao je, između ostalog, Muhammed alejhisselam: "Ako se jedan čovjek bavi onim što ga ne zanima i što njemu ne pripada, to je najsigurniji znak da je Allah digao Svoju milost sa njega i da mu ne pomaže više. Onaj koji utroši makar jedan čas svoga života onamo gdje ne treba i gdje nije namijenjen, dostojan je svake nesreće. Tko pak poživi četrdeset godina, a dobra mu djela ne prevagnu hrđava, neka je pripravan za džehennem!" Ovaj savjet je dovoljan učenima.

Savjet je nešto vrlo lahko i jednostavno. Primiti savjet, međutim, nije lahko, a naročito onima koji se povode za svojim strastima, jer su zabranjene stvari obljubljene i prirasle uz ljudska srca. Slično je i s onima koji traže službenu znanost, to jest uče da bi došli do položaja i do ovozemnog bogatstva i raznovrsnih uživanja. Ovakvi misle da je nauka sama po sebi spas i sreća i da učenost isključuje rad i borbu. To je uvjerenje i mišljenje neznalica. Bože, Tebi hvala. Ovi bijednici ne znaju da nauka bez rada ne daje nikakve koristi i da oni s tom svojom zabludom rade protiv sebe. Muhammed alejhisselam u tom smislu veli: "Najviše će biti kažnjem onaj koji se

nije koristio svojim znanjem." Priča se da je netko vidio u snu Džunejda i pitao ga kako je, na što mu je on odgovorio: "Otišle su riječi i nestalo je znakova. Jedino sam se okoristio djelima i rekatima koje sam obavljao u dubokoj noći."

Mladiću, nemoj biti bez posla, niti raditi beskorisne poslove. Posigurno znaj da samo nauka ne koristi. Ona je slična čovjeku koji drži u rukama deset indijskih sablji i naoružan je još i drugim naročitim oružjem, a uz to je i pravi borac i junak. Što misliš, ako bi na ovakvog junaka navalio lav, da li bi ga mogao odbiti bez upotrebe oružja? Sigurno je da bi lav rastrgao ovog čovjeka, ako ne bi upotrijebio oružje. Isti je slučaj i sa naukom. Čovjek može znati i naučiti tisuću pitanja (mes'ela), ali od toga neće imati nikakve praktične koristi sve dok ne bude radio i udesio svoj život prema svom znanju. Još jedan primjer: lijek ne može pomoći bolesniku sve dok se ne upotrijebi:

Da si mjerio dvije hiljade litara vina,

ne bi se opio dok ga ne bi popio.

Ti možeš učiti stotinama godina i sakupiti na tisuću djela, a da ipak ne zaslužiš Božju milost. Milost Allahova zaslužuje se samo radom. Svemogući veli: "Čovjeku pripada samo ono što zasluži svojim radom." "Tko želi da jednog dana stane pred Allaha i da Mu položi račun, neka čini dobra djela!" "Svatko će biti nagrađen prema djelima. Vjernici koji čine dobro bit će nagrađeni džennetom i u njemu će vječno ostati ne tražeći nikakve promjene." "A njih smijeniše zli potomci, koji namaz napustiše i za požudama pođoše, oni će sigurno loše proći; ali oni koji su se pokajali i vjerovali i dobro činili, njima se neće nikakva nepravda učiniti, oni će u džennet ući."

IMAN

Allahov poslanik Muhammed alejhisselam je rekao: "Islam se sastoji od pet temeljnih dužnosti: Kelimei-šehadeta (tvrditi i svjedočiti da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov poslanik), namaza, zekata, posta i hadža." Tri su elementa islamskog vjerovanja: jezikom ga očitovati, srcem potvrditi, a ostalim dijelovima tijela kroz rad manifestirati. Dokazi djela se ne mogu izbrojati. Istina, čovjek zadobija džennet Allahovom dobrotom i plemenitošću, ali tek poslije pripreme koja se sastoji iz pokornosti i ibadeta Allahu, jer "milost Allahova je doista blizu onih koji dobra djela čine." Da je rad sastavni dio imana potvrđuje bezbroj drugih dokaza. Hasan el Basri veli: "Allah će na Sudnjem danu reći Svojim robovima: 'Ulazite u džennet po Mojoj milosti i podijelite ga međusobno prema svojim djelima!"

Mladiću, samo ako budeš radio bit ćeš nagrađen: Priča se kako se jedan od Izraelićana obraćao Bogu i ibadet Mu činio sedamdeset godina. Da bi pokazao melekima njegovo stanje, Bog pošalje jednog meleka i naredi mu da saopći ovom Jevreju da on svojim ibadetom nije zaslužio džennet. Umjesto da klone i da njime ovlada razočarenje, on je odgovorio: "Stvoreni smo za ibadet i treba da služimo Boga." Kad se melek povratio Bogu, rekao je: "Bože, Ti najbolje znaš što je on odgovorio." Bog je na to rekao: "Kad on nije odustao od ibadeta, ne odustajemo ni Mi u Našoj milosti od njega. Budite svjedoci, da sam mu oprostio sve grijehe!"

VLASTITO PREISPITIVANJE

Allahov Poslanik veli: "Preispitajte sami sebe i položite sami sebi račun prije nego ga drugim budete polagali, procijenite svoja djela prije nego vam ih drugi budu procjenjivali!" Hazreti Alija veli: "Tko misli da bez truda i borbe može doći do cilja, taj se samo zanosi iluzijama, a tko, opet, misli da se samo trudom postiže cilj, pravi se neovisnim." Hasan el Basri u tom smislu veli: "Zahtijevati i tražiti džennet bez rada jest pravi grijeh." On, također, kaže: "Dokaz istine je ostavljanje gledanja djela, a ne ostavljanje djela." Allahov Poslanik je rekao: "Pametan je onaj koji čini dobro radeći za ono što će doći poslije smrti, a budala je tko slijedi svoje strasti i nada se da će mu Bog ispuniti želju."

Mladiću, koliko si noći proveo u učenju i čitanju raznih knjiga. Ne znam što bi tome mogao biti razlog,, ali ako si svoj san žrtvovao radi postizanja unosnog položaja, bogaćenje i preticanja svojih drugova, teško tebi, i opet teško tebi! Budeš li s time namjeravao jačati i oživljavati uzvišenu nauku Islama, širiti moralnost i suzbijati i lomiti strast koja vodi samo zlu, u tom slučaju blago li se tebi! Istinu je kazao tko je rekao:

Bdijenje noću ako nije u ime Tebe, gubitak je.

Plač, ako nije za Tobom, propast je.

Živi kako želiš, samo znaj da ćeš umrijeti; voli koga hoćeš, ali ne zaboravi da ćeš ga ipak morati ostaviti, i radi što želiš, ali samo prema djelima bit ćeš nagrađen!

Znaš li kakvu korist imaš od teozofije, apologetike, medicine, poetike, astronomije, metrike, gramatike i sintakse? Samo izučavati te znanosti značilo bi besmisleno trošiti svoj život. Naprotiv, misliti o Bogu i udovoljavati Njegovim zahtjevima, to je pravi smisao života. Vidio sam u Indžilu ovu Isaovu izreku: "Od časa kada se umrli stavi na tabut, pa dok se donese do groba, morat će odgovoriti na četrdeset pitanja. Kao prvo pitanje Bog će postaviti ovo: 'Robe, godinama si nastojao da uljepšaš svoj vanjski izgled prema ljudima, a svome izgledu prema Meni nisi posvetio ni sat pažnje. Ja sam svaki dan gledao u tvoje srce i govorio ti: Stojiš okružen svim mogućim Mojim dobrima, a radiš za drugoga, jesi li ti, gluh, pa ne čuješ?!"

Znanje bez djela je pravo ludilo, a djelo bez znanja ne može ni postojati. Budi uvjeren, da samo znanje nije u stanju da te danas udalji od hrđavih djela, niti da te nagna na pokornost i odanost prema Allahu džellešanuhu, a niti da te sutra spasi džehennemske vatre. Ako ne budeš radio danas prema svom znanju i nastojao da nadoknadiš ono što te prošlo u minulim danima, reći ćeš sutra: "Povrati nas na dunjaluk, činit ćemo dobro", ali ćeš tada dobiti odgovor: "Budalo, pa otuda ti dolaziš!"

Mladiću, nastoj da ti duša bude velika i plemenita, ne daj da ti strast slavi pobjedu, nego neka ona uvijek bude pobijeđena, a tijelo gledaj učiniti mrtvim. Tvoj dom je tvoj grob. Tamo te svakog časa očekuju. Čuvaj se da ne bi došao tamo bez opskrbe. Ebu Bekr je rekao: "Tijela su krletke za ptice ili staje za stoku. Promisli kakvoj vrsti pripadaš. Ako budeš pripadao pticama više sfere, onda ćeš na zov trube: "Vraćaj se Bogu!", prhnuti u visine i zaustaviti se na vrhovima džennetskih palača, kako je to naglasio Muhammed alejhisselam rekavši, da se smrću Ibni Muaza potresao Arš. Budeš li, ne daj Bože, pripadao vrsti onih za koje Svemogući veli "da su kao životinje, pa čak i gori od njih", tada nećeš biti siguran, jer odlaziš od

kuće u džehennem." Priča se da je Hasan el Basri nekom prilikom uzeo u ruke čašu bistre i hladne vode i prije nego ju je popio pao je u nesvijest. Kada su ga, nakon što je došao sebi, pitali što mu se dogodilo, odgovorio je, da se u času kada je htio popiti vodu sjetio vapaja stanovnika džehennema za vodom i drugim dobrima koja uživaju sretnici u džennetu.

Kada bi samo znanje bez rada bilo dovoljno, onda bi bilo beskorisno i suvišno pokajanje i traženje oprosta. Priča se kako su iednom prilikom u prisutnosti Muhammeda alejhisselam ashabi spomenuli Abdulah ibn Omera. Čuvši to ime Muhammed alejhisselam je dodao: "Dobar je to čovjek, samo još da noći provodi u ibadetu." Također je rekao jednom od svojih drugova: "Nemoj mnogo spavati po noći, jer tko mnogo spava bit će siromah na Sudnjem danu!"

Moliti se Bogu po noći Božja je zapovijed, tražiti od Njega oprost izjutra znači biti Mu zahvalan, pokoran i odan. Muhammed alejhisselam je rekao: "Svemogući voli tri glasa: glas pijetla, glas onoga koji uči Kur'an i glas pobožnog koji izjutra traži oprost." Sufjani Sevrija veli: "Bog je stvorio jednu vrstu vjetra koji puše izjutra i nosi Stvoritelju molbu za oprost i druge dove." Dalje nastavlja Sevrija: "U prvom dijelu noći ustaju pobožni i mole se, u ponoć ustaju pokorni i mole se sve do pred zoru, a pred zoru ustaju oni koji traže Allahov oprost i mole Allaha da im oprosti grijehe. Iza njih ustaju lijenčine, poput mrtvaca, kad se proživljuju iz grobova."

Veli se da je mudri Lukman preporučio svome sinu: "Nemoj da pijetao bude pametniji od tebe! On uvijek pred zoru ustaje i pjeva, a ti spavaš." Divno je kazao tko je rekao:

Zagugutala golubica usred noći na grani predano,

A ja sam u dubokom snu;

Tako mi Bejtullaha, lažem, jer da sam u istinskom ašku

Ne bi me plačem pretekle golubice.

Ja lažno tvrdim da silno volim svoga Stvoritelja,
Dok životinje plaču, ja nisam u suzama.

POKORNOST I IBADET

Zapamti da je bit nauke spoznaja pokornosti i ibadeta Allahu džellešanuhu. A pokornost i ibadet sastoje se u slijeđenju putokaza vjere radom i govorom, što znači da sve što govoriš, radiš i za sobom ostavljaš mora biti u skladu s propisima Šeriata. Inače, bio bi griješnik kada bi, na primjer, postio bajrame ili obavljao salat u otetom odijelu, makar što ti činovi imaju oblik ibadeta. Potrebno je da se tvoje riječi i djela slažu s propisima vjere, jer znanje i rad, ako nisu u skladu sa Šeriatom, predstavljaju puku zabludu.

Nemoj da se zavaraš kojekakvim sufijskim naklapanjima. Pravi tesavuf nije u tome. Tesavuf je pravac koji se postiže jedino kroz borbu protiv strasti i tjelesnih nagona, i u tome glavnu ulogu ima vježbanje (rijada), a ne nekakve čarolije i razmetanja. Dok ne poništiš svoju strast, srce ti neće biti osvijetljeno svjetlom spoznaje. I znaj da je brljiv i lapandav jezik, kao i srce napunjeno nemarom i strastima, znak nesreće.

Na neka druga tvoja pitanja nemoguće mi je bilo pismeno, bilo usmeno odgovoriti. Ako se u životu susretneš s takvim pitanjima, upoznat ćeš i njihovo rješenje. Inače ih smatraj nesaznatljivim, jer ona su pitanja ukusa. A o svemu što pripada ukusu nemoguće je govoriti. Na primjer, slatko i gorko može se upoznati samo okusom, a nikako preko riječi. Priča se da je jedan obnemogli muškarac pisao svome prijatelju i molio ga da mu opiše

raspoloženje i osjećaj u vrijeme spolnog akta, na što mu je ovaj odgovorio: "Dosad sam mislio da si samo obnemogao, a danas znam da si i budala, jer je ovo stvar ukusa. Znati se može samo kada se iskuša i proživi. Ono se ne može opisati niti riječima prikazati."

O pitanjima na koja se može odgovoriti, već sam pisao u "Ihjau-ulumid-dinu" i drugim djelima, pa ću ovdje samo ukratko spomenuti neka od njih.

U sufijski derviški red može se primiti i upisati samo onaj koji ispunjava slijedeće uvjete:

- da je vjerovanja ispravnog i bez ikakvih novotarija;
- da se pokajao za sve grijehe i da više nikada neće namjerno počiniti nijedno nevaljalo djelo;
- da svoje neprijatelje učini prijateljimai da nikome ne učini nepravdu i
- da upoznaje propise vjere onoliko koliko mu je neophodno za ispunjavanje svih vjerskih dužnosti,
- da zna za što je naređeno a što je zabranjeno, što se mora raditi a što se ne smije raditi. Nadalje, mora poznavati dublja značenja drugih nauka onoliko koliko će mu biti dovoljno da bude spašen.

Priča se da je Šiblija slušao predavanja oko četiri stotine učitelja. "Na taj način", veli Šiblija, "saznao sam oko četiri hiljade hadisa. A između njih izabrao sam samo jedan i po njemu sam postupao. Ostali mi hadisi nisu bili potrebni, jer sam u ovom izabranom hadisu našao svoj spas i sreću, i vidio sam da je u njemu sadržana nauka i prvih i zadnjih pokoljenja. Naime, Muhammed alejhisselam je rekao ashabima jednom prilikom:

"Radite za ovaj svijet onoliko koliko ćete živjeti na njemu, radite za onaj svijet onoliko koliko ćete ostati tamo, a za Allaha džellešanuhu koliko vam je potreban, za vatru pak onoliko koliko je možete trpjeti."

Mladiću, kad spoznaš ovaj hadis, neće ti biti potrebno dosta drugog znanja. Razmisli još i o ovom kazivanju: Priča se da se Hatemul Esam družio s Belhijom oko trideset godina. Kad ga je Belhija upitao što je kroz to vrijeme naučio, odgovorio mu je da je spoznao osam koristi od znanja:

1. Vidio sam da u životu svatko ima druga, prijatelja i miljenika. Neki se s njim druže dok ne oboli, neki ga prate do groba, ali nijedan ne ide s njim u grob. Razmišljajući o tome došao sam do zaključka, da je čovjeku najbolji drug onaj koji ide s njim i u grob, ostajući mu i tamo prijatelj. Takav drug su jedino dobra djela. Zato sam ih ja odabrao za svoga miljenika, jer će mi oni biti svjetlo u mračnom grobu i razgovor kada me svi drugi ostave.

2. Uočio sam da se većina ljudi povodi za svojim strastima i nastoji udovoljiti svojim prohtjevima. U takvoj prilici na um mi je pala riječ Allaha džellešanuhu: "Tko se boji Boga i svome prohtjevu stane na put, njegovo je mjesto u džennetu", pa sam se još jače uvjerio u istinitost Kur'ana i pohitio da se suprotstavim svojoj strasti i da povedem pravu borbu protiv nje, kako bi se pokorila Allahu džellešanuhu i bila Mu ponizna.

3. Opazio sam kako se ljudi natječu oko gomilanja imetka i kako nastoje da zarađeno očuvaju. Ja sam, međutim, razmišljao o ajetu: "Što je kod vas prolazno je i nestat će ga, a što je Allahovo ostaje zauvijek", i zaključio da sve svoje podijelim sirotinji, kako bi mi to bila zaliha kod Allaha džellešanuhu.

4. Mnogi Ljudi misle da je čast, ponos i veličina u velikom broju članova porodice, pa se time zanose. Drugi smatraju da je veličina u bogatstvu i djeci, a treći drže da je to u otimanju tuđeg imetka, nasilju i prolijevanju nevine krvi. Napokon, četvrti vjeruju da je čast i slava u rasipanju

imetka i prekomjernom uživanju. Što se mene tiče, ja vjerujem u Božje riječi: "Najbolji je i najodabraniji onaj koji je najpobožniji." Uvjeren da su sva druga mišljenja pogrešna, odabrao sam pobožnost i u njoj vidim pravu sreću.

5. Ljudi se međusobno napadaju, svađaju i kleveću jedan drugoga. Razmišljajući o tome našao sam da je sve to iz zavidnosti zbog bogatstva, položaja, znanja. To mi je dalo povoda da razmotrim ajet: "Mi smo im razdijelili dobra ovoga svijeta", pa sam, spoznavši da je Allah džellešanuhu odredio svakome njegov dio, ostavio zavidnost i zadovoljio se onim što mi je Allah podario.

6. Ljudi se mrze iz raznih razloga i u životu su jedan drugome neprijatelj. Međutim, ne postoje razlozi niti smije biti neprijateljstava osim onoga prema šejtanu, jer Allah dželešanuhu kaže: "Šejtan je vaš neprijatelj, pa ga takvim i držite!" Iz toga izlazi da se smije mrziti samo šejtan i nitko drugi.

7. Svi Ljudi nastoje i trude se da materijalno osiguraju život. Pri tome više puta počine i pokoje nedozvoljeno djelo, a uz to još troše svoju snagu i, u izvjesnim slučajevima, ponizuju se i tako ruše svoje dostojanstvo. A čemu to, kada Svemogući veli: "Nema živog bića na Zemlji, a da se Bog ne brine o njemu i da nije preuzeo u Svoju dužnost brigu o njegovom izdržavanju." Stoga sam se odao ibadetu i ostavio svako drugo zanimanje, jer mi je Allah džellešanuhu najveća garancija za moju opskrbu.

8. Svatko se oslanja na nešto: netko na novac, netko na imetak, a netko na zanat i slično. Što se mene tiče, ja se oslanjam samo na Allaha i držim do Njegovih riječi: "Tko se osloni na Allaha, Allah mu je dovoljan. Allah ispunjava Svoje nakane i svemu je odredio granice."

Ova Esamova izlaganja neobično su se svidjela Belhiji pa mu je rekao: "Bog te uputio na pravi put! Ja sam proučavao Tevrat, Indžil, Zebur i Kur'an, i vidio sam da se cjelokupno učenje ovih objava kreće oko ovih koristi. Tko se bude njih držao i po njima radio, taj radi u duhu Objavljenih knjiga."

PRAVI PUT

Mladiću, gornje dvije priče sigurno su te uvjerile, da nije potrebno veliko znanje (pa da budeš ispravan), a sada ću ti objasniti što je potrebno onome koji želi poći pravim putem. Prije svega, potreban mu je odgojitelj (muršid), koji će iz njegove duše odstraniti sve zle navike i učiniti ga kreposnim i ćudorednim, slično zemljoradniku koji trijebi trnje i ostale štetne biljke sa svoje zemlje, da bi mu plod bio što bolji i obilniji. Poziv odgajatelja je samo nastavak poziva Božjeg Poslanika. Muhammed alejhisselam je poslat da uputi narod na Božiji put. No, on nije mogao ostati među nama zauvijek. Kao i svaki čovjek, tako je i on morao umrijeti i nestati između nas, ali su zato ostali njegovi zastupnici, koji će i dalje pokazivati svijetu pravi put. A da bi se bilo takvim zastupnikom, traži se na prvom redu učenost. Međutim, kako samo učenost nije jedini uvjet, ja ću ovdje ukratko ukazati na glavna svojstva koja moraju krasiti pejgamberove zastupnike na Zemlji.

U prvom redu alim ne smije biti materijalista niti pohlepan za položajima. A potom, neophodno je da bude pristalica priznatog autoriteta, čiji se učitelji postepeno dižu i vežu za najvećeg učitelja Muhammeda alejhisselam. Nadalje, mora biti na visokom stepenu izgrađenosti duha, što se postiže odricanjem ili umanjivanjem jela, spavanja i govora, te namazom, sadakom i postom. Pored toga, družeći se sa svojim muršidom, naučit će se ćudorednom i kreposnom životu.

Strpljivost, namaz, zahvalnost i odanost Svemogućem, pouzdanost u Boga, uvjerenje u istinu, skromnost, duševna smirenost, blagost, poniznost, znanje, stid, vjernost, ponos i nada, sve su to svojstva koja učitelj mora posjedovati da bi bio dostojan da ga slijede. Ali, ovakvi su vrlo rijetki. A tko bi ipak imao sreću da nade učitelja sa spomenutim svojstvima i da ga ovaj primi, dužan je da ga poštuje i javno i tajno. Javno će ga poštovati tako što će se ustezati od svake kritike i rasprave s njim, makar znao da je učitelj pogriješio. Sedžadu će mu sterati samo kad bude htio klanjati, a kad obavi namaz dići će je. Ne smije pred njim klanjati mnogo nafile i izvršavat će njegove naredbe koliko god je moguće. Dakako, nije dovoljno samo formalno izvršavati te naloge. Na sve što vani manifestira mora prethodno dušom pristajati i u sebi to potvrditi. U tome se sastoji tajno poštivanje. A ako nije u stanju i prividno i stvarno iskazivati odanost svome učitelju, onda je bolje da ga napusti. Također je dužnost onoga koji ima želju da bude vodič pravom putu, da izbjegava hrđavo društvo kako ne bi svoje srce odvojio od utjecaja svojih učitelja, da se očisti od prljavštine prokletog šejtana i da razvija ljubav prema siromaštvu više nego prema bogatstvu.

Zapamti da tesavuf ima dva glavna svojstva: ispravnost pred Bogom i ćudoređe. Tko bude ispravan i u svojim postupcima prema drugom ćudoredan, taj je, bez sumnje, sufija.

Ispravan je onaj koji žrtvuje svoju udobnost i ličnu sreću, a ćudoredan je onaj koji bi drugom popustio i prihvatio njegovu želju prije nego bi ga primorao na nešto i nametnuo mu svoje mišljenje, s tim da se misli ovog drugog kreću u granicama Šeriata.

POKORNOST ALLAHU

Pitao si me šta je to pokornost Allahu? Pokornost Allahu se sastoji od troje:

a) izvršavati propise Šeriata;

b) biti predan Božjoj odredbi i zadovoljan s njom;

c) žrtvovati svoje osobno zadovoljstvo, da bi se postiglo Božje zadovoljstvo.

O tevekkulu ti mogu reći da se sastoji od čvrste vjere u ono što je Allah džellešanuhu obećao, to jest da vjeruješ da ćeš postići ono što ti je Allah propisao pa makar se sav svijet tome suprotstavljao i, na drugo strani, da ne možeš doći do onoga što ti nije određeno ni uz pomoć svih ljudi.

Biti odan i iskren (ihlas) znači sva djela činiti u ime Allaha džellešanuhu i s nastojanjem da se postigne Njegova milost, a ne voditi računa o tome da li će te ljudi pohvaliti ili pokuditi.

Licemjerstvo proizlazi iz obožavanja ljudi. Izbjeći se tome može jedino s uvjerenjem da su svi ljudi potčinjeni Božijoj odredbi i da nisu u stanju učiniti nikome nikakve štete ni koristi bez Božje volje. Ako budeš mislio da su ljudi moćni, onda se nećeš moći oteti licemjerstvu.

Na neka druga tvoja pitanja ja sam već odgovorio u svojim djelima, a na neka je zabranjeno odgovarati. Radi prema ovome što znaš pa ćeš saznati i ono što ne znaš.

Mladiću, od danas me nemoj više tako pitati! Ubuduće imaj u vidu Božije riječi: "Bilo bi za njih mnogo bolje da su se strpjeli i sačekali dok im (Muhammed) izađeš." Pouči se savjetom Hidra koji je rekao: "Nemoj me ništa pitati prije nego što ti ja sam ne objasnim." Inače, nemoj hitjeti s pitanjem, možda ćeš sam doći do spoznaje ili će ti sami događaji otkriti istinu. "Ne hitite, pokazat ću vam svoje dokaze!" Ne pitaj prije vremena, i znaj da ćeš spoznaju stići ponajprije putovanjem i putujući. "A zar ne putuju po Zemlji i ne gledaju?"

Tako mi Boga, ako budeš putovao i promatrao Božija stvorenja i u svojoj ćeš duši otkriti čudesa. Budi spreman da žrtvuješ i dušu svoju. Žrtvovati dušu svoju najveće je djelo dobročinstva. Zunnun Misri, obraćajući se jednom od svojih učenika, rekao je: "Ako si spreman da žrtvuješ i dušu, dođi ovamo; ako nisi, onda se udalji od tesavufa!"

OSAM SAVJETA

Primi od mene osam savjeta, ako ne želiš da na Sudnji dan tvoje znanje bude tvoj tužitelj. Prema četiri od njih ćeš se upravljati, a četiri govore o onome što treba napustiti. Ova zadnja četiri su:

1. Gledaj da što je moguće manje raspravljaš i vodiš diskusiju o bilo kakvom pitanju. U raspravljanjima ima više štete nego koristi. Ono je izvor svih negativnih i hrđavih svojstava, kao što su licemjerstvo, zavidnost, oholost, mržnja, neprijateljstvo, hvalisavost i slično. Ali, ako se u tvom prisustvu povede diskusija o jednom pitanju i ti vidiš da bez tebe neće izaći istina na vidjelo, u tom slučaju dozvoljeno je da se i ti umješaš u raspravu s jedinom namjerom da doprineseš pobjedi istine. A za takvu namjeru postoje dva znaka:

   a) da ti je stalo samo do toga da se dođe do istine, pa svejedno da li ona došla od tebe ili od tvoga protivnika;

   b) da ti je draže voditi raspravu u samoći nego pred svijetom.

   Reći ću ti još nešto. Pitati znači odvesti bolesnika liječniku da ustanovi bolest, a odgovaranje je prepoznavanje bolesti i nastojanje da se bolesnik izliječi. Neznalice su bolesnici, a alimi su liječnici. Slab alim ne zna valjano liječiti. Pravi alim pak liječi onoga koji traži

liječenje i zakoga drži da se može izliječiti. Ako je bolest kronična i neizlječiva, svo umijeće potrebno liječniku biće u tome da uvidi uzaludnost liječenja, pa da badava ne troši vrijeme.

Neznanje je vrlo opasna bolest i dijeli se na četiri vrste. Jedna je samo izlječiva, a druge tri je besmisleno liječiti. To su bolesti od kojih boluje:

a) Onaj ko pita iz zavidnosti i ko okreće leđa od nauke iz mržnje. Tome ne treba odgovoriti, jer, makar mu najjasnije i najbolje odgovorio, time ćeš samo povećati njegovu mržnju, neprijateljstvo i zavidnost. Za takve je rečeno: Svako neprijateljstvo je prolazno; neprijateljstvo iz zavidnosti ne prolazi. Takve je najbolje ostaviti da i dalje boluju od ove bolesti, kao što kaže Allah džellešanuhu: "Ostavi i ne vodi računa o onom koji je zaboravio Nas i koji traži samo ovaj svijet." Sa svim što radi i govori zavidnik raspaljuje samo vatru koja uništava plod njegovog rada. Muhammed alejhisselam je rekao: *"Zavidnost uništava dobra djela kao što vatra sagorijeva drva."*

b) Onaj ko boluje od gluposti. I ova vrsta neznanja je neizlječiva. Isa alejhisselam je rekao: "Mogao sam oživjeti mrtve, ali mi je bilo nemoguće izliječiti glupa čovjeka." Ovdje se pod glupim misli čovjek koji se naukom bavio vrlo kratko vrijeme i naučio nešto malo iz vjerskih i svjetskih znanosti pa umislio da nema nitko učeniji od njega. Zato se takav upušta u rasprave s najvećim alimima, koji su cijeli svoj život potrošili u istraživanju i izučavanju svjetskih i vjerskih znanosti. On misli da su sva pitanja koja on ne poznaje nepoznata i drugima. I ovoj vrsti ljudi je glupo odgovarati.

c) Onaj ko želi da sazna i jedino s tom namjerom pita, ali je toliko ograničen da nije u stanju i pored najboljih tumačenja i odgovora razumjeti stvar. Bolje je da se ovakvom također ne odgovara. Muhammed alejhisselam je rekao: *"Nama, Božjim poslanicima, je naređeno da ljudima govorimo onoliko koliko oni mogu primiti."* Neznanje kao izlječiva bolest jeste neznanje bolesnika koji želi bez ikakve srdžbe, zavidnosti i strasti da dođe do spoznaje, pa pita ne iz zavidnosti i inada, već iz ljubavi prema saznanju. Takvog bolesnika je potrebno liječiti i odgovarati mu na njegova pitanja.

2. Potrebno je da što više izbjegavaš ili da se uopće ne primaš službe vaiza. Misija vaiza vrlo je delikatna, puna je nezgoda i čovjek je može preuzeti jedino pod uvjetom da radi ono što govori. U tom smislu je rečeno Isau alejhisselam: "Najprije kaži sebi, pa ako budeš uspio da sam primiš svoj savjet, onda možeš govoriti i drugima. Inače, stidi se svoga Stvoritelja." Ako se, ipak, primiš vaza i uloge upozoritelja, potrebno je da se tada čuvaš dvaju svojstava:

   a) da se čuvaš ukočenosti u govoru, nejasnog i dvosmislenog govora i stihova, jer ovakav način izražavanja znači istruhlost duše i slabosti srca. Upozoravati čovjeka znači podsjećati ga na užas džehennemske vatre i na njegovu nedovoljnu zahvalnost Allahu dželešanuhu, te ga tako podstaći na razmišljanje o životu koji je uzaludno potrošio i o preprekama koje mu stoje na putu, kao što su bojazan od slabog završetka ovozemnog življenja i pomanjkanja imana pri predaji duše. Čovjeka treba poučiti, da razmišlja da li će biti u stanju preći preko Sirat-ćuprije, ili će se strovaliti u džehennem, kao i da razmišlja o svome položaju na Sudnjem danu.

Jer, sve ove stvari čovjek mora imati na umu i o njima razmišljati tako da mu se, kada misli, srce potrese i duša naseli uznemirenošću i nespokojstvom. Izazvati ovakvo stanje u čovjeku znači opomenuti ga. A vaziti, pak, znači upoznati čovjeka sa svim ovim kako bi upoznao svoje nedostatke u izvršavanju dužnosti i kako bi se jedanput opametio i pokušao povratiti i nadoknaditi ono što ga je prošlo. Naravno, vaiz će u svome vazu nastojati da bude što razumljiviji, slično čovjeku koji, ugledavši kako jednoj kući prijeti opasnost od poplave, požuri da upozori ukućane na opasnost. I kao što se ne može ni zamisliti da bi se on u tom upozorenju služio nerazumljivim i nejasnim izrazima, ni vaiz se ne smije služiti kojekakvim dvosmisenim riječima i rečenicama.

b) Nije dobro da ti jedina želja bude da okupiš oko sebe što više slušača i da oni, derući svoja odijela, pokazuju strah, a da ti hoćeš s ovim da postigneš da se priča kako je tvoj glas dobar i kako si ti dobar vaiz. Takav postupak odaje težnje ovozemnom dobitku. Naprotiv, treba ljude odvraćati od dunjaluka, a upućivati ih da se spremaju za onaj svijet, da budu pokorni Bogu i nepohlapni za ovozemnim uživanjem, da budu darežljivi i pobožni: nadalje, treba ih poučiti o ibadetu, jer su oni po svojoj prirodi skloni činiti ono što je u oprečnosti sa Šeriatom i ćudorednim načelima. Zato ih zastraši i upozori na loše posljedice takvog njihova postupka, kako bi se dozvali, popravili i ustegli od grijeha. Ovakav način upućivanja jedini se može nazvati pravim vazom. Sve drugo bit će daleko i više štetno nego korisno, pa je potrebno

takve vazove zabraniti i odvratiti svijet da ih ne sluša.

3. Ne druži se s vladarima niti s drugim visokim dostojanstvenicima, jer je takvo druženje veoma opasno. Ako ipak budeš prisiljen da se s njima družiš, ne hvali ih niti se moli Bogu za njihov dug život, jer se time izaziva Božja srdžba i čini grijeh.

4. Ne primaj nikakvih poklona od upravljača: vladara, ministara i njihovih službenika. Jednako je, znao ti da je poklon od halala ili ne znao, jer su ovakvi pokloni i hedije vrlo opasni. Čine te ovisnim i stavljaju u nezgodan položaj. Ma koliko bio hrabar, nećeš se moći otresti želja da pribaviš ili ne izgubiš naklonost svoga dobročinitelja i da mu se nipošto ne zamjeriš. A to sve skupa predstavlja opasnost po vjeru. Najmanja šteta od toga bila bi u tome što onaj koji prima hediju odmah zavoli onoga koji mu je daje. A kako voljeti nekoga znači željeti mu dug život, to u našem slučaju znači željeti opstanak i dug život nasilnika. To pak željeti isto je što i htjeti nasilje i prapast svijeta. Pa pitam te sada, ima li što štetnije po vjeru od takve želje?

   Čuvaj se i nemoj da te šejtan zavede i prevari. Ne vjeruj onima koji ti vele da je bolje uzeti od vladara hediju pa je podijeliti nemoćnim i siromašnim, s objašnjenjem da ćeš je ti potrošiti u dobro, a da je ostala kod njih, oni bi je potrošili u zlo. Ovakvom varkom prokletnik je mnogima odsjekao glavu. O ovome se opširnije govori u Ihjau ulumid-dinu.

To su, eto, četiri savjeta o onome čega se moraš čuvati. Mi smo ti naznačili još četiri savjeta po kojima bi trebalo da se upravljaš, i to su:

1. Postupaj prema Allahu džellešanuhu onako kao što bi želio da prema tebi postupa tvoj sluga. Što nisi zadovoljan da tebi sluga čini, nemoj ni ti činiti prema Bogu, svom pravom Gospodaru.

2. Kad budeš nešto radio drugom, misli kao da on to tebi čini, jer čovjek neće imati potpuno vjerovanje sve dok ne bude želio drugome ono što sam sebi želi.

3. Potrebno je da ti bude glavna namjera u proučavanju raznih znanosti da time očitaš srce i dušu. Kad bi znao da nećeš živjeti više od jedne sedmice, sigurno je da se za to vrijeme ne bi bavio proučavanjem fikha, ahlaka, izvora šeriatskog prava, filozofije i sličnog, jer ti ove znanosti neće koristiti. Zato bi se ti bavio upoznavanjem svojstva svoje duše i kontroliranjem svoga srca. Na prvom mjestu bi prekinuo veze s ovim svijetom, očistio dušu od pokuđenih svojstava i okitivši je dobrim vrlinama navikao je tako na ljubav prema Bogu. Čovjek može svakog časa umrijeti, pa je potrebno da se uvijek sprema za smrt. Mladiću, sada čuj nešto drugo i promisli o njemu! Kada bi ti rekli da će te vladar za nekoliko dana postaviti ministrom, što bi ti do tada radio? Razumljivo je da bi čitavo vrijeme uljepšavao i dotjerivao ono na što bi mogao pasti vladarov pogled. Na prvom redu bi svakako očistio svoje tijelo, obukao novo i najbolje odijelo, popravio i uredio kuću itd. Ti znaš što ovim hoću da kažem. Promisli o tome! Zar nije rekao Muhammed alejhisselam: "Allah ne gleda u vaš vanjski izgled, niti u vaša djela, nego gleda vaša srca i vaše nemjere." Ako želiš upoznati srce i njegova stanja, onda čitaj "Ihjai-ulumid-din" i druga moja djela. Upoznati srce prvorazredna je dužnost svakog muslimana (fardi-ajn), dok su znanosti koje se bave svim ostalim, osim onih koje poučavaju kako se obavljaju druge vjerske obaveze, skupna dužnost (fardi-kifaje).

4. Ne smiješ imati imetka više nego ti je potrebno za jednu godinu. Tako je postupao i Muhammed alejhisselam. On je često govorio: "Bože, podaj mome umetu samo onoliko koliko mu je potrebno da bi mogao podmiriti nužne potrebe. Neka ne bude ni manje ni više od toga!" Muhammed alejhisselam je osiguravao opskrbom za jednu godinu samo one članove svoje zajednice za koje je znao da nisu baš tako čvrsti i da imaju u srcima neku slabost, dok je one koji su bili čvrsti u svome vjerovanju osiguravao samo opskrbom za dan ili pola dana.

Mladiću, ovim sam, eto, uglavnom odgovorio na tvoja pitanja. Potrebno je da po odgovorima postupiš i da me ne zaboraviš. Sjeti me se dovom. Što se tiče dove, preporučio bih ti ovu, s tim da je često učiš, a naročito poslije namaza:

"Bože, molim od Tebe potpunu blagodat, stalnu očuvanost od grijeha, sveobuhvatnu milost, zdravlje, udobnost i sreću u životu, pravo dobročinstvo, opću blagodat, dobrotu i uljudnost.

Bože, budi uz nas, a nemoj biti protiv nas. Sretno završi naše živote, ispuni naše čiste želje, podari nam zdravlje kad odlazimo i kad dolazimo, kad osvićemo i kad omrčemo, uputi nas Svome rahmetu, prospi Svoj oprost na naše grijehe, daj nam da se popravimo, da nam pobožnost bude glavna opskrba, da se za vjeru trudimo i razvijamo i da se na Tebe oslanjamo!

Bože, učvrsti nas na pravom putu i u ispravnosti, odvrati nas od onih poslova za koje bismo se kajali na Sudnjem danu ako bismo ih počinili, opskrbi nas opskrbom Tvojih odabranika, odbij od nas zlo Tvojih neprijatelja, sačuvaj nas od vatre kao i naše očeve, majke, braću i sestre!

Učini nam to, tako Ti Tvoje milosti, o Ti koji si najmilostiviji, koji opraštaš, koji si milostiv.

Ti sve znaš i silan si, prvi si i zadnji, moćan si i milostiv prema siromasima!

Nema drugog osim Tebe!

Obožavamo samo Tebe!

Neka je spas Muhammedu alejhisselamu, njegovoj porodici i svim drugovima njegovim!

Amin!